

Memòria de ca l'esclopeter

El meu avi, en Martí Mir i Marquès, era esclopeter¹. Va començar treballant a la casa del racó de la plaça de Fora Portal, on avui hi ha la sucursal del Banco Central Hispano. L'any 1947 la família es va traslladar al carrer dels Dolors. Quan jo era petita i em preguntaven allò de "I de quina casa ets?", jo havia après a identificar-me amb un "Sóc de ca l'esclopeter". La majoria de les vegades, encara servia.

El meu avi, va morir l'any 1984. L'hivern del 1996, vaig passar hores conversant amb la meva àvia, l'Emília Surrèl i Pou, esposa de l'esclopeter, i la meva tia, la Isabel Mir i Marquès, germana de l'esclopeter, i gravant el seu testimoni, per recollir els records d'un ofici que quan jo vaig néixer ja havia desaparegut. Aquest escrit és el fruit d'aquelles converses. No vol ser un estudi etnològic, i no és ni exhaustiu, ni exacte. No ho podria ser. La informació és tanyida de la memòria personal, selectiva, recollida de segona mà, sense mètode de recerca científica. És, simplement, un recull de records d'una part de la història de Torroella, del temps quan van aparèixer les catiusques.

—A veure, baba, comencem pel començament. Com és que l'avi fes d'esclopeter?

—Doncs mira, perquè el seu pare, que es deia Joan Mir, ja n'havia fet. Però quan jo el vaig conèixer, el seu pare ja no treballava, ja no feia esclops. Llavors, a Belcaire es va posar una fàbrica d'esclops, que era dels germans Barceló; Ernesto i Roberto, es deien. En Martí i el seu germà, en Pepito, varen començar a treballar a la fàbrica. Jo també hi treballava. Jo devia tenir divuit anys, o sigui que era per allà l'any 31. Ells venien a Belcaire amb bicicleta [l'Emília era originària de Belcaire]. El *tiu*² Pepito feia anar les màquines i l'avi repassava els esclops. A la fàbrica, n'hi treballaven sis, d'esclopeters: quatre de Figueres, que eren un pare i tres fills, més en Martí i el seu germà. Després hi havia dos homes més per a les màquines d'esclops i un per a la

serra, que era d'aquelles que volten, tan grosses. De màquines, n'hi havia la de foradar i la de *fe'ls-hi* la forma de fora, que anava rodant, rodant... Els feien de dos en dos, tots dos ben iguals. Hi havia el de mostra, i els altres dos anaven voltant, voltant [era un sistema semblant al de les màquines de fer còpies de claus].

A vegades, l'avi i el *tiu* Pepito s'enduien quatre o cinc parells d'esclops començats de la fàbrica, i el dia que feia mal temps i no venien a treballar, en Martí els acabava a casa seva. La seva germana li feia les *guinxoles*³ i després els venien aquí a Torroella.

– I tu què hi feies, a la fàbrica?

– Mira, quan el meu germà es va casar, jo vaig dir: "Què hi farem tantes de dones, a casa?", i me'n vaig anar a la fàbrica. Com que sabia cosir a la màquina, de seguida em varen posar a fer les *guinxoles*.

Després, en Martí i jo ens hàviem de casar, però va venir la guerra i jo no vaig *volguer* casar-me, amb la guerra. I la fàbrica va tancar.

– I per què va tancar?

– Perquè tots els homes eren fora!

– I les dones soles no els podíeu fer, els esclops?

– On vas a parar! Amb aquelles maquinasses!

Jo li vaig demanar a en Barceló si ens volia vendre esclops començats, dels que hi havia mig fets a la fàbrica, per acabar-los a Torroella, i vendre'ls. Però em va dir que no, perquè amb els esclops ells trobaven de tot. La gent els canviava per oli, o per *lo* que tenien. A l'hivern, no hi havia res més per portar als peus. La gent donava *lo* que tenia.

– I un dia la guerra es va acabar.

–Sí, però a la fàbrica ja no varen tornar a fer esclops, només varen tornar a engegar la serra i feien fusta per a embalatge. És que també fèiem caixes per a enciam per a un francès, i caixes per posar pots d'anxova per als de l'Escala. I també per a tres o quatre fàbriques de mosaic. Tot de coses de fusta. Eren tractants de fusta, els Barceló. Els estius els homes anaven a treballar al bosc, a tallar fusta. L'avi, també. Llavors ens vàrem casar i l'avi va començar a treballar aquí a Torroella, amb les eines que tenia del seu pare. Però els estius, encara anava a tallar arbres al bosc amb els de la fàbrica. Un parell de mesos, o dos i mig. Home!, sempre teníem algun esclop per si venia algú de fora i se'ls volia endur per a l'hivern, però vaja, a l'estiu se n'anava cap allà a l'Armentera. S'hi quedaven tota la setmana, dormint en una *paissa*. I s'enduïen tot el menjar d'aquí.

–I a l'hivern a fer esclops.

–Enviàvem esclops *hasta* a Barcelona. Ui! De vuit en vuit parells, a vegades. A les places del peix de Sant Feliu, i de Lloret... I venia gent de molts de *puestos* a comprar-ne aquí a casa. No n'hi havia gaires, d'esclops fets a mà. Eren molt diferents dels fets a màquina, i el que els havia provat... Venien, els *hi* preniem la mida i els fèiem, i després els *hi* enviàvem. En Martí comprava fusta i el dia que venien a descarregar-la, venien els seus cunyats, en Pere Clara i l'*uncle* Jesús i l'ajudaven a xerracar per tallar els troncs a mida. Tota l'entrada era plena de troncs, i el pati, també. En Joan Lloveras va posar la carnisseria aquí davant [carrer dels Dolors] i el moment que no tenia ningú a la botiga, venia a mirar com en Martí treballava. S'estintolava a la paret i deia: "Òstia! És que d'aquest tros de fusta en faràs una sabata! Anar rodant, anar rodant, faràs un esclop."

– I quant valia un parell d'esclops?

–Mira, quan jo em vaig casar els cobràvem a quinze pessetes. Després, els vam anar apujant. I els homes bufaven! "Òstia, Mília, què fots? Es coneix que tens fuga!"

Un hivern que no va ser de gaire pluja li vaig dir: "Martí, divendres agafaré una saca d'esclops i me n'aniré a la Bisbal a mer-

cat". Ell s'ho va agafar en broma, però el dijous li vaig tornar dir: "Va, prepara'm una saca d'esclops que demà me'n vaig a la Bisbal". "Bah, deixa-t'ho córrer. Què cony has d'anar a la Bisbal? Que aquí, que allà..." Justament el *tiu* Pere [el seu cunyat, que era conductor d'autobús] feia el cotxe de la Bisbal a mercat i jo li vaig dir: "Re, re, que en Pere fa el mercat. Va!" I a l'últim em va escoltar i vaig anar-hi.

– Carregant la saca plena d'esclops?

–Home! Els cotxes te la carregaven i te la descarregaven i te la portaven a *puesto*. I com que aquell dia el xofer era en Pere...

De seguida els vaig tenir venuts, i em vaig haver d'esperar un bon *rato* que sortís el cotxe. I en Pere em diu: "Mília, si que n'has feta via. No te n'ha quedat cap?". I jo dic: "No, encara que n'hagués tinguts més". I quan vaig arribar a casa li dic a en Martí: "Bueno noi, ja la pots tornar a emplenar. Divendres hi tornaré". I hi vaig tornar, i a mig matí vaig telefonar a can Bastons. A can Bastons [plaça de Quintana i Combis] tenien telèfon perquè tenien la parada de la Sarfa. I els *hi* vaig demanar que anessin a cridar en Martí, i li vaig dir: "Prepara aquest número i aquest altre, aquest altre... –quatre o cinc!– que els vindran a buscar a la tarda mateix". I els venia al mateix preu que a casa, eh! De vegades en aquests *puestos* es rebaixaven una mica... però no. Uí! Va estar content, en Martí!...

– I de quina fusta es feien els esclops?

– Normalment de saule, però també se'n feien d'arbre blanc. *Lo* que tallaven al bosc els estius, si havia de ser per a nosaltres, quasi sempre eren saules. Però a l'hivern, a vegades també baixava algun saule pel riu. A *llavons*, al riu hi havia salancs [?] al mig, plens de canyes, i s'hi quedava més brossa aturada. I després, amb el cavall sense carro, la lligaven i l'estiraven fins a la vora. I tot allò que s'estalviava! S'aprofitava tot. Llavors en teníem per a llenya i per als esclops. Si no hi havia saule, a vegades els feia amb arbre blanc, però no anava tan bé, perquè s'esquerdava més quan ja eren fets. El saule és més dolç. També se'n feien de pi. A muntanya, em penso que els feien de pi. Però els

de pi encara eren pitjor que els d'arbre blanc per esquarterar-se. La fusta, com més verda, millor, perquè era de més bon treballar que la fusta molt seca. A l'hivern, si feia molts dies seguits de pluja, i els homes que hi treballaven no podien anar a bosc, a vegades ens quedàvem sense fusta i no podíem treballar.

–Bueno, pudé que parlem de com es feia un esclop, no?

– Si mira ..., agafava una estella com si fos per posar al foc, però una mica més grossa, més ampla. Primer l'arrodonia una mica amb la destal. La posava al banc. L'esclop quedava ferrat. Després amb una eina que en deïem el *contell*⁴, començava a fer-hi la forma d'esclop i feia el senyal de la boca, del forat de posar el peu. El coltell era una ganiveta molt llarga, amb una fulla grossa que tallava de cap a cap, molt perillosa. Després tenia una eina que es deïa la triba, que era com una barrina grossa, amb la rosca que feia un pam de llarg. I amb allò anava foradant, fent el forat que es ficava cap avall. Ell ja hi tenia la mida presa i quan veia fins on entrava la triba, ja sabia quan havia de parar. Amb allò feia el primer forat, fins on havia d'arribar, però no ben bé. Parava una mica abans, perquè sempre s'assegurava que li sobrés fusta. I llavors amb unes eines que en deïen les culleres, anava buidant la fusta de dins el forat, cap a dintre de l'esclop. Començava amb una de petita, i anava canviant; cada vegada que hi ficava l'eina, n'agafava una de més grossa. N'hi havia de *vàries* mides, de culleres, saps? I fins que tenia el forat per al peu fet a la mida. La sola, a dins de la boca, la feia planera amb una eina que en deïa el botavant. Llavors, hi havia les rases, unes eines estretes, una mica més amples que el dit i amb tall a cada costat. Amb allò deixava la fusta de dintre el forat llisa i polida, que el peu hi estigués bé. Anava rascant, rascant. Quan ja tenia l'esclop buidat, el *trevia* del banc [de l'encaix del banc] i hi posava l'altre. Quan els tenia tots dos fets, els deixava. Els apilava a la paret, que la fusta s'assequés una mica de dintre. I anava fent. I quan ja hi havia deu o dotze parells eixuts, els posàvem al carrer a assolellar, o els portàvem al forn de pa de can Vilà, a eixugar a sota el forn. Després els anava a buscar i els deixava un dia o dos més, que la fusta revingués. Per això s'hi havia de deixar una mica més de fusta del compte, saps? Perquè del taló i de la punta, es ressecava

molt. Després amb el *contell* hi feia la punta i el taló de la part de fora.

– I ja tenia un parell d'esclops!

– *Bueno*, després faltava *guinxolar*. Jo feia les *guinxoles* i també rascava el sobre de l'esclop, que quedessin ben fins i llisos. Els rascava amb un tros de vidre trencat. Era *lo* que anava més bé. I després encara faltava pintar. Jo això de pintar no ho feia gaires vegades. Es pintaven amb un pinzell, envernissats. Vernís més groc al sobre, i negre de tot voltant.

– I el cuiro de les guinxoles d'on el trevíeu?

– Primer l'avi l'anava a comprar a la Bisbal, però varen tancar i després va haver d'anar a Figueres. Comprava pell de cavall, o de cabra, d'aquestes cabres de muntanya. En comprava tota una pell, tot un animal. La de cavall era massa gruixuda. Si en trobava de cabra, la portava de cabra. Quedava més bé, més fina. Agafaves el patró de la *guinxola*, que era de cartró, del número que necessitaves i el dibuixaves amb un llapis a sobre el cuiro. Llavors tallaves el cuiro i una peça de cartró també igual, que anava a dintre de la *guinxola*. I després es cosia tot junt, el cartró, el cuiro i el *forro* de vellut que anava a sota. Quan eren cosides, s'havien de girar. I després s'emplenaven de pèl de cavall. Llavors hi havia molts cavalls i hi havia els esquiladors. Anaven per les cases a esquilar i ho feien al carrer. Quan jo anava a comprar i veia que en alguna casa esquilaven, li deia: "Martí, al carrer d'Ullà esquilen el cavall d'en tal o d'en qual". O a vegades els esquilaven a ca l'Arnall, que era ferrer, i els pagesos anaven a ferrar els cavalls i allà mateix els esquilaven. I l'avi anava a collir el pèl. Tot valia cèntims. El pèl el posàvem a dins de la *guinxola*, entre el *forro* i el cartró. I així quedava com una mica de coixí.

– Devien ser unes agulles molt gruixudes per cosir tot això.

– Sí, i un fil del deu, molt fort. De vellut, a la fàbrica en compraven *fardos*, però aquí, en Martí anava a can Vidal a recollir retalls. I el cartró el compràvem a Girona, amb uns fulls grossos com mitja taula.

– I llavors com s'enganxaven les guinxoles a l'esclop? Amb claus de punta?

– Sí. Amb el martell, un martellet petit. Posaves la *guinxola* a sobre, a fora, i clavaves la punta. I a dintre l'esclop sortia una mica, mica, la punta. Llavors teníem una eina que en dèiem la rebladora, com unes *estisores* grosses, molt gruixudes, que s'obrien, però no planera com unes tisores, sinó amb forma, saps? I posaves un cap d'aquesta eina a dintre i pitjaves i ja senties crec-crec i anava aixafant totes les puntes que sortien a dintre. Perquè no punxessin.

– I encara hi havia aquelles ratlletes, el dibuix que feia l'esclop a sobre, no?

– Ah! Sí. Allò ho fèiem amb el ratllador. Era un mànec i al cap hi havia un ferro rodó i al mig feia un tall, saps? Agafaves allò i ho passaves *aixís* al cim... i ratllava. Feia una ratlleta petita. Tot plegat era una feinada fer uns esclops, eh?

– Oh i tant! I lo dels números com anava?

– A cada esclop hi posàvem el número amb llapis, a dintre. Els números anaven com les espardenyes. Hi havia un noi molt alt que necessitava un vint-i-nou, que per fer un vint-i-nou feia suar, eh?, perquè eren molt grossos. Jo feia un vint-i-quatre o un vint-i-cinc. I cada número tenia el seu preu. El vint-i-set era el que es gastava més, i el vint-i-vuit, el vint-i-sis... Als esclops que teníem encarregats, a cada un hi posàvem el nom. Li fèiem un forat a cada un i els lligàvem amb un cordill, cada un amb el seu pareller. Si plovia, els embolicàvem amb un paper de diari, però si no, la gent se'ls enduia penjant del cordill. I si n'haviem d'enviar a altres pobles, els posàvem en una saca.

– I aixís, s'hi anava calent amb els esclops, a l'hivern?

– Amb això i un grapadet de palla a dintre, tenies el peu calent i sec. Sense mitjons ni res. No calia, però també n'hi havia que hi portaven mitjons. I encara n'hi havia que es posaven les espardenyes i després els esclops a sobre. Es compraven un

número més. Podies passar per l'aigua i pel fang, per tot. No travessava res. L'únic que d'anar-los portant, s'anaven gastant, gastant. I si un era una mica garrell... se li gastaven més d'un costat que de l'altre. Fins que arribaven a dalt, i després se'ls *hi* arrancaven les guinxoles. De vegades també se'ls *hi* esquerdaven, però *mentres* només fossin esquerdats, no passava res. Ara, si tiraven gaires coces a la quadra, a vegades els partien.

– N'hi havia d'altres d'esclopeters a Torroella?

– A ca la Fortunada [carrer de Sant Agustí] n'hi havia hagut un, i al passeig [Vicenç Bou] un altre, en Banchs, però varen plegar. A Serra [de Daró] també n'hi havia hagut un... , en Pou. Cap a muntanya n'hi havia més, perquè allà com que fa més mal temps, se'n feien més.

L'avi va haver de plegar quan tenia 52 anys, i havia nascut l'onze de novembre del 1907, el dia del seu sant. O sigui que era l'any 59. Ell va plegar perquè estava malalt, però de totes maneres, ja ningú portava esclops. La teva mare, quan era petita, encara en portava, però en Martí [el seu fill], que té set anys *menos*, ja no en va portar mai.

– I no guardes cap paper, factures, rebuts, llibres de comptes? No tens res?

– Res. Factures i rebuts... tothom pagava al comptat. I els comptes aviat eren fets. El dia de mercat em deia: "Quant hi tens a la butxaca, Milia?" I jo li deia: "Tant". I apa, ja estaven els comptes fets.

La posterior conversa amb la meva tia Isabel, em va aclarir alguns dubtes que em van ajudar a entendre millor algunes de les coses ja explicades per la meva àvia. Em va confirmar detalls i va afegir-n'hi de nous, sobretot de l'època quan ella encara compartia casa amb els seus germans i el seu pare (la seva mare havia mort molt jove), i havien de fer mans i mànigues per arribar a final de setmana. Igual que la meva àvia, tampoc no em va saber donar raó de com havia començat el seu pare (el meu besavi) a fer esclops. Només em va aclarir que el meu besavi Joan era originari de Bàscara, però la tia no sabia si el seu pare ja feia esclops. També em va donar més detalls dels altres dos esclopeters que ella havia conegut a Torroella. Sembla ser que tots dos eren de l'edat

del seu pare, i els fills respectius, de la generació del meu avi, ja no havien continuat l'ofici. La tia recordava que sempre hi havia molta gent que passava per Fora Portal i s'encantava a mirar com treballava el seu germà. I va coincidir espontàniament amb la meua àvia en una cosa:

– Oh! Hi havia feina –eh?– a fer un esclop!

– **Sí, ja ho sé, ja. I tu hi feies alguna cosa en això dels esclops?**

– No gaire res, perquè jo sempre era la petita. A vegades les meves germanes havien d'ajudar el teu avi a xerracar els troncs, però jo no. Jo a vegades ajudava a emplenar les *guinxoles* de pell. I quan plovia, no podíem marxar mai. Sempre se n'havia de quedar un per vendre esclops. I moltes vegades em tocava a mi.

– **I tu en portaves d'esclops quan eres petita?**

– Ui! Les enrabiades que havia agafat! Quan plovia la meua germana em feia posar esclops per anar a *costura*. I jo no en volia portar, perquè era l'única i se me'n *rivien*. Ja ningú en portava. Tothom portava sabates de goma! Em deien "patrap-patrap" quan passava.

La meua àvia Emilia va morir l'any 2000, i la tia Isabel també l'hem anat perdent de mica en mica, però, de fet, elles són les autores d'aquest escrit.

Maria Roura i Mir

Notes

- 1 Esclopeter és el terme dialectal que s'ha fet servir fins avui a Torroella i rodalia. Els termes normatius són esclopaire i escloper.
- 2 Per tal de reflectir millor la veu de les protagonistes de les entrevistes, i mantenir al màxim l'oralitat del text, he reproduït pronunciació, lèxic i morfologia no normatius. Indico tots els casos amb cursiva.
- 3 Guinxola és el terme dialectal que la meua àvia utilitzava per denominar el que en català normatiu és la gansola, o sigui, la peça de pell (tècnicament corretja) que clavada tot voltant de la part davantera de la boca de l'esclop, protegia el peu del frec de la fusta.
- 4 La paraula normativa és coltell, i es tracta d'una ganiveta llarga i ampla, amb un mànec de fusta, i fixada al banc de treball per l'extrem oposat al mànec, amb una anella que li dóna joc per poder-la girar a conveniència i tallar la fusta.

Les imatges mostren el procés de realització d'un esclop. L'esclopeter és en Jordi Coll i González, de Taradell. Les fotos varen ser fetes el dia 1 de maig de 1997, en el marc de la Fira d'Artesania de les Festes de la Santa Creu, a Figueres. Jordi Coll és considerat l'últim esclopeter de Catalunya. En podeu trobar més informació a: <http://web.drac.com/cac/200205/20020507.html>. (Fotos Jordi Falgàs)